

BREDDAT DELTAGANDE ELLER SMALARE REPRODUKTION?

**AKADEMISK FÖRSTHET SOM UTMANING FÖR
ETT MER JÄMLIKT AKADEMIA**

LOVISE HAJ BRADE

VIK. LEKTOR GENUSVETENSKAP

MITTUNIVERSITETET

DISPOSITION

Förstärker högskolan effekterna av social bakgrund?

- 1) Vilka är det som 'ska komma in' i akademien enligt de dominerande diskurser om breddad rekrytering (och vilka pratas det inte så mycket om?)
- 2) Kritiska studier av försthet - hur kan de användas i en akademisk kontext?
- 3) Resultat från min undersökning av den studievana erfarenheten i akademien
- 4) Förstärker högskolan effekterna av social bakgrund?

VILKA ÄR DET VI PRATAR OM?

Undersökning baserat på följande:

- Lunds Universitets Handlingsplan för breddad studentrekrytering 2009-2011
- Stockholms universitets handlingsplan för breddad rekrytering 2009- 2012
- Uppsala universitets plan för breddad rekrytering perioden 2009-2010
- Mångfaldsplan för Uppsala universitet 2009-2010
- Göteborgs universitets Likabehandlingspolicy 2007-2010.

Centrala gestalter i dessa dokument:

'studenter från studieovana hem' / 'studenter med otraditionell bakgrund' / 'studenter utan akademisk vana'

KÄNNETECKEN

'Den studieovana studenten' =

- Kännetecknat av brist, osäkerhet och dålig självkänsla
- Någon/något som stör
- Närvaron beskrivs främst som viktig för att utgöra en krydda/nytt perspektiv i den traditionella undervisningen
- I behov av verktyg för att 'bli mer som 'Oss''
- Ska bringa mångfald, men i övrigt inte förändra något i grunden
 - 'Deras' klassresa blir främst till för 'Oss'

(Martinsson 2009, Brade 2014)

'Den studievana personen' / de rum som 'de Andra' ska in i

- Helt ospecificerade i samtliga planer!

ATT UPPLEVA INNANFÖRSKAP

”...detta med mitt jobb, det har alltid varit helt självklart för mig – sen jag var barn. Jag har alltid vetat att det var detta jag ville. Jag har kämpat, men jag kände mig hemma från första stund. Det finns inte så mycket mer att säga om det. Om du vill undersöka akademias exkluderande mekanismer är jag helt fel person att prata med.”

Göran (professor i ett ämne som hans pappa också varit professor inom)

KRITISKA STUDIER AV FÖRSTHET

- Traditionellt fokuseras ofta inom humaniora och samhällsvetenskap och kanske framförallt genusvetenskap på den utsatta positionen/erfarenheten – 'de Andra' och hur de upplever situationer där de skarvar eller 'inte passar in'
- Med försthetsstudier riktas blicken åt motsatt håll – fokus läggs på 'de Förste' och hur de/vi upplever att friktionsfritt passa in i olika sammanhang och vad det gör vid både våra sätt att erfara världen och vid de rum som vi upplever som 'passande'.
- Försthetsbegreppet: Ett försök till att samtänka normativitetskritiska subjektiveringsteorier (critical whiteness studies, queer/heteronormativitetskritiska teorier, kritiska maskulinitetsstudier och crip teori) till en samlad prism för undersökningar av försthetspositioner (det icke-Andra).
- **Syfte:** att påpeka alla kategoriers kontingens och bidra till att synliggöra (och kanske: montera ner) de privilegier som knyts till positionen som 'Först' i en given sammanhang

VILKA ÄR DE FÖRSTA I AKADEMIA?

De, som inte utgör objekten för tidigare nämnda planer.

Frågeställning: Vad innebär en subjektivering kantat av studievan försthet och hur utspelar den sig i svensk akademiska i dag?

Material

- 22 intervjuer med seniora akademiker (inom humaniora och samhällsvetenskap) från 10 olika institutioner på fyra olika universitetet, som är uppvuxna i ett hem med minst en disputerat vuxen
- Observationsstudier på två institutioner med en stor andel anställda som beskriver att de har 'studievan' bakgrund

TRE ANALYTISKA FYND OCH TVÅ KURIOSA

- Neutralitetsberättelsen och studievevanans omärkthet
- Bakgrundens betydningslöshet
- Slöseridiskursen och det akademiska imperativet

- *Metafysiska tendenser*
- *Meritokratins våldsamhet*

NEUTRALITETSBERÄTTELSEN OCH STUDIEVANANS OMÄRKTTHET

”Det som är skönt med denna värld [*akademia lhb*] är att vi inte behöver tänka på sånt [*likabehandling lhb*] här. Vi tillhör ju en annan sfär, kan man säga. Här är det enbart kvalifikationerna som avgör. Den som är bäst och har publicerat mest vinner. Det är rättvist för alla! (...) Och just för att det är vetenskaplig kvalitet som är, som ska vara, den enda avgörande premissen här så kan vi inte diskriminera. Så är det ju! Det är alltid kvalitet och meriter som avgör! Kön och etnicitet och bakgrund och allt det, det är inte relevant, utan det är dina meriter som räknas – och det är ju så det ska vara! Att det ser ut som det gör i dag är en effekt av vetenskaplig kvalitet hos oss som arbetar här. Inget annat.”

Susann (professor)

”När jag jobbar så är jag inte mig. Jag är inte påverkad av något yttre. Det går ju inte att vara det. Jag är bara mitt jobb – eller min hjärna, kan man säga. Allt det där som du pratar om med kropp och kön och bakgrund och sånt där, det påverkar inte mig alls. Jag är bara forskare. Jag förstår faktiskt inte hur man kan vara något annat?”

Jocke (professor)

BAKGRUNDENS BETYDNINGSLÖSHET

”Jo, men vad ska jag säga? Vi bodde i ett typiskt svenskt villaområde, där alla var ganska lika oss. Barnfamiljer med två eller tre barn. Föräldrar som gick på arbete – eller mammorna var ofta hemma när barnen var små, men... Alla barn gick i samma skola och alla familjerna umgicks med varandra på fritiden. Det var tryggt och fint och helt, ja, helt vanligt helt enkelt. Inget som sticker ut. Vi var som de flesta andra.”

Johan (docent)

”Ja, jag vet ju vad alla tänker när de hör det, men till 98 procent skulle jag säga att det var precis som vilken uppväxt som helst. Verkligen inget särskilt. Kanske lite mer hästskötsel, men annars helt vanligt.”

Gunnar (professor)

SLÖSERIDISKURS OCH AKADEMISK IMPERATIV

”Ska jag vara ärlig så tror jag att det hade blivit jobbigt. Jag tror att de hade haft svårt att acceptera det. Det finns en sån stark... en idé om att när man nu har ett läshuvud så måste man använda det, eller hur? Alltså om jag inte haft... hade haft svårt att läsa eller resonera eller så, då hade det kanske varit enklare. Om de kunde se att det inte skulle gå så hade de inte pressat på, tror jag. Inte så mycket i alla fall. Men nu när jag klarade mig fint i skolan och var intresserad... det hade varit väldigt svårt att välja något annat. De skulle verkligen ha sett det som 'spill', tror jag. Som att jag slängde min talang i sjön och jag tror att de skulle varit ganska arga över det. Också på samhällsnivå. Jag tror att det är lite 'Du kan inte gå och bli rörmokare med ditt huvud, du måste göra något mer. Vi måste utnyttja resurserna!' - även om de [rörmokarna] säkert bidrar mer till samhället än mina olika rapporter, haha. Men för mina föräldrar skulle det nog varit ett nedköp på något sjukt sätt... Och jag *vill* ju också det här. Så det finns ingen enkel väg att gå... En sån som jag *måste* forska, haha”

Gunhild (professor)

Dessa regleringar är genomgående – också i deltagarnas berättelser om deras eget föräldraskap – och således centrala element i reproduktionen av både känslan av berättigande (till akademien) och den akademiska förstheten per se.

KURIOSA 1: METAFYSISKE TENDENSER

”När jag lyssnade på vad vissa av mina medstuderingar hade att säga, så var det som att jag redan visste vad professorn skulle säga om det. Att jag redan förstod hur han tänkte och uppfattade det som hände. Och ibland hann jag före och sa just det som han [*professorn Ihb*] skulle säga, och då kände jag ju att han blev nöjd och uppskattade att jag fanns där.”

Håkan (professor)

Metafysik som metafor för förkroppsligat kunskap som inte kan läras ut eller demokratiseras.

TANKELÄSAREN HÅKAN

Håkan: Ah ja, jag känner igen det där idag. Ibland, fast väldigt sällan numera, kan det finnas enstaka studenter som liksom lyckas ta orden ur munnen på mig och säga just det som står på nästa [powerpoint lhb] slide – eller en poäng, som jag trodde var min egen.

L: Vad tänker du då, när det händer, vad...?

Håkan: Jag blir lite glad. Det gör jag. Att det fortfarande finns lite... alltså den typ studenter som är på hugget och – vad ska jag kalla det? – är kunniga och snabbtänkta, det... det gör mig glad. Det ger lite hopp... men det är ju väldigt sällan numera, så jag kanske framförallt blir förvånad när det händer, men det är såklart väldigt positivt

L: Kan du säga något om vilka studenter det är? Är det en speciell typ?

Håkan: Haha, neeej, det kan man inte bara säga! Det är, det kan vara alla möjliga... men om jag ska säga något, så är det främst... nu får jag akta mig, det är nog främst... nej, man kanske kan säga att det är studenter som är ganska klassiskt skolade som jag var, alltså som, vad ska jag säga, som vet vem Sartre är, som är läslystna helt enkelt. De har ett försprång där, tror jag”

L: In i ditt huvud?

Håkan: In i mitt huvud ja, haha! In i mina tankar...

KURIOSA 2:

MERITOKRATINS VÅLDSAMHET

- L: Jag skulle vilja prata lite mer om din bakgrund. Hur... Tror du att den har haft någon betydelse för det, du gör i dag?
- Gudrun: Nej det har den inte
- L: Ok, aha, kan du förklara vad du menar?
- Gudrun: Ja, jag ska vara helt tydlig med dig nu, så det inte blir några missförstånd; Det här inte påverkat alls. Det är två helt separata saker.
- L: Hmm, det är intressant, för jag skulle nog säga, om någon frågade mig, att jag har haft ganska många fördelar av eller gagn av att mina föräldrar är akademiker. Och de är ju inte ens... de har bara en examen, men det tänker jag ofta på som en fördel i mitt jobb i som doktorand
- Gudrun: Jaha. Jag skulle säga att med den analysen kommer du inte långt här...
- L: Vad menar du?
- Gudrun: Jag menar, att jag inte skulle säga så, om jag vore du.
- L: Men vad menar du... varför inte?
- Gudrun: För att det inte *är* så. Vi är ju här för att vi har bäst meriter. Inget annat
- L: Men det ifrågasätter jag ju inte. Jag är helt övertygad om att du är bäst meriterad för ditt jobb... jag är mer ute efter vad det är, som har möjliggjort det för vissa, för oss, att få de meriterna? Om det finns några mekanismer där? Och kanske vad som avgör, vad vi förstår som 'bäst' i olika sammanhang?

MERITOKRATINS VÅLDSAMHET

Gudrun: Men det där... (*ropar*) ARGH! Jag blir så jätteprovocerad av det där. Alltså vad vill du ha? Att folk ute på åkern ska komma in och hux-flux bli professorer? Eller ska vi lotta ut tjänster? Eller hur har du tänkt dig? Jag blir så arg på detta kvinnliga professorssnacket... (*reser sig upp och går mod dörren*)

L: Jamen jag försökte bara fråga...

Gudrun: (*roper från dörren*): Jag vet vad du vill fråga och svaret är NEJ!

[intervjun bryts]

FÖRSTÄRKER HÖGSKOLAN EFFEKTERNA AV SOCIAL BAKGRUND?

Mitt svar: Både och...

- Reproduktionen av en diskurs om 'de studieovana' som bristfälliga och som i behov av hjälp för att bli mer som 'Oss' riskerar att bli en självuppfyllande profetia och bidrar absolut inte till att utmana hierarkin mellan 'gammal' och 'ny' akademiker.
- Underlåtenheten att utmana ideen om meritokratins neutralitet och individens autonomi är en bidragande orsak till att den studieovana försthet står ohotat. Den (bakgrunds)blindhetsideologi som uppstår som följd av meritokratin medverkar till att hålla den studieovana positionen osynlig/irrelevant och därvid utmanas inte den ojämlikhet som givetvis existerar mellan den som har akademiska förkunskaper och den som inte har det.
- Men: en stor del av ansvaret bör också placeras i de studieovana hemmen, där det, som jag visat, råder ett akademiskt imperativ som gör det väldigt svårt att bryta reproduktionen av studieovan försthet.
 - Vi kan därför själva göra mycket genom att tänka på vilka förväntningar vi lägger på våra barn, hur vi förmedlar kunskap om ojämlikhet och hur vi förhåller oss till slöseridiskursen.

TACK OCH HEJ

lovise.hajbrade@miun.se

